

בסוד עבדיך

דמית הדר פבוד הודך

❖ בסיד ❖ גליון ציו ❖ פרשת מקץ תשפ"ד ❖ "ויקץ שלמה" ❖ הנושא: חובת בית דין לחזור על טענות בעלי הדין ❖

הפגרת פרשת מקץ

"ויקץ שלמה והנה חלום ... מלך על כל ישראל" (מלכים א' ג' ט"ו - ד' א').

ומבואר בהפגרת "ויקץ שלמה" ושמה על החכמה שניתן לו מאת ה', והעלה עולות בירושלים ועשה משתה לכל עבדיו, ואז באו לפניו "שתים נשים זונות", וכל אחת טענה בפיה "בנך המת ובני החי", ושלמה המלך חזר בפניהם "זאת אומרת זה בני החי ובנך המת, וזאת אומרת לא כי בנך המת ובני החי". ומיד ציוה המלך שיביאו לפניו חרב, לגזור את הילד החי לשנים, לפתע אמו של הילד החי נכמרו רחמיה על בנה, וצעקה אל המלך "יתנו לה את הילד החי ובלבד שלא תמיתוהו", ואילו אם הילד המת הסכימה שיגורו אותו, מיד פסק שלמה המלך "יתנו לה את הילד החי", ואף בת קול הופיעה ואמרה "היא אמו". וכששמעו כל ישראל את דבר המשפט ראו כי חכמת אלקים בקרבו לעשות משפט, ובראותם חכמתו של שלמה - שמחו במלכותו מאוד. כתב הלבוש (שו"ס תרס"ט) לפרשת מקץ אם חלה קודם חנוכה,¹ מפטיר "ויקץ שלמה והנה חלום וגו'", שהיא דומיא לחלומות פרעה מעין הפרשה.

הדין צריך לחזור על טענות בעלי הדין

כתיב בהפגרת (ג' כ"ב-כ"ג) "ותאמר האשה האחרת לא כי בני החי ובנך המת, וזאת אומרת לא כי בנך המת ובני החי, ותדברנה לפני המלך. ויאמר המלך זאת אומרת זה בני החי ובנך המת, וזאת אומרת לא כי בנך המת ובני החי". איתא בירושלמי (סנהדרין פ"ג ה"ח), א"ר סימון צריך הדין לשנות טענותיהן, שנאמר "ויאמר המלך זאת אומרת זה בני החי ובנך המת וגו'". וביאר הפני משה, צריך הדין לשנות זה אומר כך וזה אומר כך וכו', וכדמצינו גבי שלמה המלך. וכן פסק הרמב"ם (הל' סנהדרין פרק כ"א הל' ט), והטור והשו"ע (ח"מ ס"י י"ז סעי' ז), צריך הדין לשמוע טענות בעלי דינין ולשנות טענותיהן, שנאמר "ויאמר המלך זאת אומרת זה בני החי ובנך המת", ומצדיק את הדין בלבו ואחר כך חותכו. וכתב האור החיים (דברים א' ט"ז), שדין זה נרמז בפסוק "ואצוה את שופטיכם בעת ההוא לאמר, שמוע בין אחיכם ושפטם צדק", והוא מה שנתכוון במאמר "לאמר - שמוע", פירוש שצריך השופט לאמר בפיו מה ששמע מבעלי דינים. ונחלקו הראשונים אם הטעם שצריך הדין לשנות הטענות, הוא כדי דלא יחשדו בו בעלי הדין, שמא לא שמע הדיין כל דבריהם, ולא הבין כל טענותיהם על נכון, או הטעם הוא לפי שבהוצאת הדין הטענות בפיו - מועיל לו לדעת משפט הדין ההוא.

הטעם שלא יחשדו בו בעלי הדין

ובחידושי ר"י מלוניל (סנהדרין ח'), צריך הדין לשנות את דבריהם, כלומר אחר שישמע טענות כל א' וא', צריך שיאמר לבעלי דינין - אתה טוען כך וכך, כדי שלא יחשדו אותם בעלי דינין שמא שכחו אחד מן הטענות, ועל כן לא יצא הדין לאמיתו, שאע"פ שמנהג שסופרי הדיינים כותבין טענותיהן, אפילו הכי אינו דומה מי שידוע בגירסא למי שאינו יודע אלא בכתב. והו"ד בתמים דעים (להראב"ד - ס' רט"ז). וכ"כ הרד"ק (בהפגרת ג' כ"ג), "ויאמר המלך זאת אומרת" אמרו רבותינו מכאן שצריך הדין לשנות טענות בעלי הדין, כדי שישמעו בעלי הדין טענותיהם, ועליהם ישפטם.

הטעם שהוצאת הטענות מפיו מועיל לפסוק משפט אמת

כתב הפתחי תשובה (ס"י י"ז ס"ק י"ג) בשם הכנסת הגדולה (הג' הטור אות ל'), ולדידי הטעם הוא שבהוצאת הדין הטענות בפה - מועיל לו לדעת משפט הדין ההוא.

וכן מבואר בדברי הב"ח (אות י'), וצריך הדין וכו' לשמוע להבינם ולקבלם בלבו על בורייך, ואחכ לחזור אותם בינו לבין עצמו, כמ"ש שלמה "זאת אומרת זה בני וכו'". והברכי יוסף (ס"ק י"ח), והאורח משפט (להגרש"ד אנאליק - ס"י י"ז ס"ז), הוכיחו כן מדברי המדרש (דברים רבה - פ"ה ה'ו), א"ר סימא וצריך הדין לשנות טענותיהם מפיו, ממי אתה למד משלמה, שנאמר "ויאמר המלך זאת אומרת וכו'". ומשמע דהקפידא הוא להוציא הדברים מפיו, וכמ"ש התוס' (גיטין ע"א. ד"ה "והא"י) דאמירה הוי בפה דוקא, ולא סגי בכתבת טענותיהם, ואע"פ שגם בכך ידעו - שהדין הבין את טענותיהם.²

לשנות טענותיהם - בפני שאר הדיינים

כתב הב"ח (שם), והחזרה תהיה בפניהם אם הוא דיין אחד כמו שלמה, ואם הם ג' או יותר - יחזור אחד מהם הטענות בפני חבריו שלא בפני הבעלי דיין, והם חוזרים גם כן הטענות עמו בנחת. ומבואר מדבריו שא"צ לשנות הטענות דוקא בפני בעלי הדין, והטעם משום שנקט שבהוצאת הטענות בפה מועיל לפסוק משפט אמת, ועל כן סגי אף בפני שאר הדיינים, דאילו לפי הטעם כדי שלא יחשדו בו בעלי הדין - לא מהני מה ששונה הטענות בפני שאר הדיינים.³

וכתב הפתחי תשובה (שם), שזה הנפק"מ בין הטעמים, שלפי הכנסת הגדולה והב"ח - אם הם שלשה דיינים או יותר א"צ לשנות הטענות בפני הבעלי דיין, וסגי שהדיינים ישנו הטענות בינם ולבין עצמם, אולם לפי הר"י מלוניל והרד"ק - צריך לשנות הטענות דוקא בפני בעלי הדין - כדי שלא יחשדו בו שלא שמע טענותיהם כראוי. והברכי יוסף (שם) הוכיח כן, מלשונו של הר"י מלוניל, "צריך שיאמר לבעלי דינין". וכן משמע במדרש שוחר טוב (תהילים ע"ב) הובא בילקוט שמעוני (מלכים א' רמז קע"ה), א"ר סימון צריך הדין לחזור טענותיהן בפני שניהן. ומשמע שנקט כהר"י מלוניל והרד"ק, שצריך לשנות הטענות בפני בעלי הדין דוקא.

אם כל הדיינים צריכים לשנות הטענות

ונפק"מ נוספת אם צריכים כל הדיינים לשנות הטענות, או שסגי שא' מהדיינים ישנה הטענות בפניהם, שמדברי הב"ח שכתב "והם חוזרים גם כן הטענות עמו בנחת", משמע שכל א' מהדיינים צריך שישנה הטענות בפיו, והב"ח אזיל לשיטתו שהטעם הוא כדי שבהוצאת הטענות בפיו מועיל לפסוק משפט אמת, ועל כן צריך כל א' להוציא הטענות מפיו כדי שהוא יפסוק משפט אמת, אבל להר"י מלוניל והרד"ק יתכן שאף כשא' מהדיינים שונה הטענות בפני שאר הדיינים - סגי להוציא החשד מלב בעלי הדין.

מתי ישנו הדיינים את הטענות

כתבו הרמב"ם והטור (שם) "צריך הדין לשמוע טענות בעלי דינין ולשנות טענותיהן וכו', ומצדיק את הדין בלבו ואחר כך חותכו". וכתב הפרישה (ס"ק י') שמהא דהקדמינו הא דצריך לשנות טענותיהן, ואח"כ הביאו ומצדיק את הדין בלבו - משמע להדיא דמיד לאחר שמיעת הטענות ישנו אותן - קודם שישאו ויתנו בדין, וכתב דכן משמע מהא דהטור הביא דין זה בס"י י"ז, ואח"כ בס"י י"ח כתב הדין היאך ישאו ויתנו בדבר ושיכניסו בעלי דינין, וכך מסתברא כדי שיהא נוח דעת בעלי הדין, ולא יעלה על לבם שמא בעת שהדיינים נשאו ויתנו בדין לא הבינו טענותיהם, ורק עכשיו נזכרו טענותיהם, ואחר שהסכימו על הדין שוב לא יחזרו בהן.

וקראנו הפגרת "ויקץ שלמה" בשנת תשל"ז, תשנ"ז, תשס"א, תשפ"א, ולפי הלוח שבידינו נקרא אותה שוב בעוד 17 שנים - בשנת תת"א, ולאחר מכן בשנת תת"ח, ובשנת תתכ"ח.
2 ומש"כ הר"י מלוניל דלא סגי בכתבת הדין, משום שאינו דומה מי שידוע בגירסא למי שידוע מפי הכתב, הוא לשיטתו שלא יחשדוהו ששכחו ולא הבינו הטענות, וע"כ רק משום דצריך בגירסא לא מהני מה שיכתבו את טענותיהן, דאילו לטעם ה"ב דמועיל הוצאת הדברים בפה להוציא משפט אמת, א"צ לטעם זה כלל.
3 ויש לדון אם יכול הדין לשנות טענותיהם בפני א' מן השוק או בינו לבין עצמו, או שדוקא בפני הדיינים האחרים שמכירים הטענות מהני - כדי לדון משפט אמת.

1 ויש שהגיהו בדבריו "אם חלה אחר חנוכה", דלעולם לא יחול פרשת מקץ קודם חנוכה.
הפגרת מקץ - היא נדירה מאוד, שברוב השנים קורין פרשת מקץ בשבת חנוכה, והפגרת מקץ נדחית מפני הפגרת חנוכה. מלבד כשחל נר ראשון של חנוכה ביום ו', ואז בשבת חנוכה קורין פי' וישב, ובשבת למחרת זאת חנוכה קורין פי' מקץ ומפטרין "ויקץ שלמה".
ויתכן רק בשנים שקביעותן זח"א במעוברת או זח"ג בפשוטה (כשנת תשפ"ד), והיינו כשחל ר"ה בשבת וכן סוכות ושמ"ע חלים בשבת, ונמצא שמתחילין פי' בראשית רק בכ"ט תשרי, וגם חודש חשון חסירה ונמצא שקורין פי' וישב רק בכ"ו כסלו, וקורין פי' מקץ בדי' טבת שהוא לאחר חנוכה, ומפטרין "ויקץ שלמה".

🌟 מצביאי האמת וצדיק 🌟

הסבר מנהיג הפטרות ע"פ הלכה

שמתחילין באמצע ענין, אף דע"ז ליכא כ"א פסוקים, כבר נתבאר במקור"א דמכח מהרה הפטרות שאין איסור להתחיל במקום שחפץ, ורק סיים צריך במקום דלוק יציאנו א"כ פסוקים). וסיום הפטרה בפסוק שניה מלך על כל ישראל, דחשבינן ליה סיום הענין, שקיבלו מלכותו ברצון לאחר שראו חכמתו. ויש גירסאות שיש בהם הפסק פרשה לאחר פסוק זה.

שייכות הפטרה - חכמת שלמה

לכאורה קצ"ע שייכות הפטרה לפרשה משום שהוכרח בה חלום, דהא גם בפרשת וישב - היו חלומות יוסף ושר המשקים ושר האופים, ובישלח - חלום לבן (ריבוא אלקים אל לבן בחלום וגו'), ובריצא - חלום יעקב, וביורא - חלום אבימלך.

ובפשטות צ"ל דחלום פתח דע"ז טפי לשלמה, דכתיב בהם "ויקץ - והנה חלום" ונתקיימו מיד וכמש"ג, וגם היו חלומות של מלכים הנוגעים לכל עמם וכמו שאמרו חז"ל במדרש רבה (מקץ פ"ט ד') דחלום של מלך הוא חלום של כל העולם כולו. (וחלום שלמה היה נוגע לכולם דביקש חכמה כדי שיוכל לדונם כדכתיב בקרא). ושלמה חלום אבימלך י"ל דהיה עוקרו אחרת לכבוד אברהם ולא הודעת התמידות).

אבל באמת כבר נתבאר דרך הפטרות שהשייכות לפרשה היא בדבר עיקרי בהפטרות ולא רק בהוכחה בפסוק אחד, ואמנם גם בני הנשים שייך קצת לחלום, דעל ידו ראו כל ישראל שניתנה לו החכמה כמו שהבטיחו בחלום, אבל יתכן דכלול בזה ענין אחר השייך לפרשה, והוא מה שהכירו כולם **חכמתו של שלמה** מעין מה שהכירו כולם **חכמתו של יוסף** כדכתיב "רק אין נבון וחכם כמוך".

וכמו דביסוף בתחילה חשבו שהוא שוטה, כמו שהביא רש"י מחז"ל דשר המשקים אמר "ושם אתנו נער עברי" - היינו שוטה, ולבסוף ראו גדול חכמתו, כן בשלמה בתחילה כשאמר לחתוך הילד, איחא במדרש (קהלת פ"י) **דאמרו ויצניו "לא ילך ארץ שאלכך נער"**, (והוא אותו לשון שקל כמו ביוסף), **ורשב"ג אמר דאם היה שם היה נותן לשלמה פוקרין של צמר על צוארו (לצער), ולא ידו שהאחר מת, שהוא מצווה להרוג את השני. ולבסוף כשאמר "תנו לה וגו' אמרו "שיאריך ארץ שאלכך בן חורים וגו'".**

ובאמת מבורא שם גדול חכמת שלמה שכשאמר לחלוק הילד **התחיל פותח פיו בחכמתו, ואמר שידע ה' שנתיי לבוא דין זה, ולכן ברא כל האברים בזוגות שיהא ראוי לחלוקה**. ולכאורה צ"ל מה נחטון בכל זה, אבל באמת הוא פשוט דאם היה אומר בסתם לגדור הילד, היו כולם מבינים מיד שיש בזה תחבולה, ולא היה שום אשה מסכימה, ורק מכיון שהקדים לזה הקדמה שלימה רוב דברים, היה נראה שמתכוון באמת לזה.

(באמת יתכן דיש עוד עומק בתשובת שלמה שיגורו את הילד, דבאמת עיקר דין זה בין הנשים, צ"ב מה שייכות הבן לאמא, וכי ילד בעלות עליו, ואמנם יש הרבה נפק"מ לבן לענין ירושה וכו', אבל אמאי הם נחשבות בעלי דין, וע"ז אמר שלמה דאם אצלכם נחשב הילד כשור לדין עליו של בני הוא, אי"כ תתחכו אותו כשור ותתחלקו בבשר).

ומש"כ **השלב** בשייכות היצואת מחסיפיה, שכלל חכמה מיוחדת לא היה מוציא מהאשה המוחזקת, דמשמע דהיה בזה דין מוחזק, צע"ג מה שייך דין מוחזק לאם בבנה, וכי ממונה הוא. ושמא אין כוונתו לדין מוחזק ממש, אלא לשב ואל תעשה שאין לנו להוציא הילד ממקומו בלא ראה.

הפטרות מקץ - רק בשבת הסמוכה לחנוכה

הנה הפטרות מקץ נדירה מאוד, ויכולה לחול רק בשבת של מוצאי חנוכה, (שנגמר ביום ג'), ואולי י"ל בזה רמז ל"ש דרורש, שהפסוק הראשון בהפטרות הוא **"ויבוא שלמה וישל משתה וגו'**, ומינה דרשו חז"ל (ירוש ב"ה ש"ש רבה, הובא בילק"ו) **מכאן שעושים סעודה לגמרה של תורה**, (ואף דהתם לא מיידי שסיים ללמוד, מ"מ כיון שבחלומו ניתנה לו החכמה מהקב"ה, עשה סעודה דהוי כמי שלמד כל התורה, כן מבורא במתנ"כ שם ועוד מפרשים, והוא חידוש דאף שלכאורה לא קיים מצות ת"ת בחלומו, מ"מ עצם גמר ידיעת התורה מחייב סעודה, ואמנם המנהג שעושים כשולמדו מוסכת ואף שלא זכורים ויודעים אותה, ושמא כל צד השלמה מחייב בסעודה, והתם הוי שלימות הידיעה, ואצלנו השלמת הלימוד, או דגם לימוד פעם אחת עושה צד זכרון כל הדוא כידעו. ויתכן עוד דהתם מיי בחלומו לימדו הקב"ה כל התורה, והו"ל כמי שלמד הכל, והסעודה על הלימוד. וע"פ מ"מ מחדש בעין יוסף שם ד"לגמרה של תורה" הוא מלשון "גמרי" דעושי סעודה ל"לימודה של תורה" ש"ה חכמה שקיבל לימד תורה היטב, והוא חידוש גדול שעושים סעודה אף להתחלת לימוד, ומצינו כע"ז ברבינו גרשום (ב"ב קכא:) שעשו שמחה בט"ו באב משום שהתחילו ללמוד לאחר שגמרו חטיבת העצים למערכה, וע"י בטור (סי' תרס"ט) דיש ג"י דעושי סעודה לסיומה של תורה ולהתחלתה, וכן נהגו ישראל לשמה הקטנים בתחילת לימודם, ואמנם הבי"ה והגר"א (סי' תרס"ט) הביאו מהכא המקור לשמחה שעושים בסיום התורה, וכפשטות המדרש).

והנה מצינו ענין זה לאו דוקא בתורה, אלא גם במצוות, וכמו שביאר הרשב"ם (ב"ב קכא:) דעשו שמחה בט"ו באב משום שהשלימו מצוה גדולה של חטיבת עצים למערכה, וא"כ הי"ג **כשזכינו לסיים את מצוות החנוכה, יש לנו לשמח לגמרה של מצוה**, ואף שהזכיר הרשב"ם "מצוה גדולה" הא ה"ו כתב הרמב"ם דמצות נר חנוכה חביבה היא עד מאוד. ואמנם באת הנוכה נופיה אכתי לא נפתחו מצוות החנוכה, וכל היום כשר להלל ואסור בהספד ותענית, וצ"ל על הניסים בהודאה, ובשבת שלאחריו נשלמו כל המצוות וראוי לעשות שמחה, ונרמז בהפטרות זו בפסוק הראשון.

התחלת וסיום הפטרה

הנה מנהג כל העדות להתחיל בפסוק ט"ז **"ויקץ שלמה והנה חלום"**, ולכאורה תמוה בעיקר שייכות הפטרה לפרשה הוא **חלום שלמה מעין חלום פרעה**, וכמוש"כ הלבוש, וא"כ למה מתחילין הפטרה רק מאחר חלום משעה שהקין מחלומו, (ובפרט דהשתא ליכא כ"א פסוקים כדן הפטרה). **ולכאורה** צ"ל דבעצם החלום אין דמיון כלל לחלום פרעה, דחלום שלמה היה בנבואה שדיבר עם ה' כמבואר בפסוקים וכמו שהאריך המלבי"ם (ואפילו להמורה נבוכים ולא היה בנבואה ממש, מ"מ ודאי היה ממדריגות הנבואה), משא"כ פרעה לא ראה שום נבואה רק הודיעוהו התמידות בחלום, וכל הדמיון ביניהם רק בפסוק "ויקץ שלמה והנה חלום" מעין הפסוק בפרשה "ויקץ פרעה והנה חלום", וכן במה שנתקיים חלומם מיד כדכתיב בספרה "וממחר האלקים פסקו, כדו שיתעללו שנת השובע מיד, ובשלמה נמי הביא רש"י מחז"ל **"ויקץ שלמה והנה חלום" שהבין שחלומו אמת, שומע עוף מצפצף ומבין לשונו, כלב נובח ומבין לשונו**. והיינו שנתקיים החלום מיד, ולכן מתחילין דוקא בפסוק זה. (ומה

ואמנם **בשרת הרא"ש** (כלל ק"ז אות ו'), למד ממשפט שלמה להלכה דהיכא לריכא עדים אין לריין להוציא הרבר בספק, אלא לפסוק הדבר ע"פ אומדן הדעת כדחזינן בשלמה, (ועי"ש דמשמע דהיינו אף כשאינו בגדר "לנא סתת" אלא אומדנא בעלמא). ולכאורה לפמש"ג אין כאן דיני ממונות כלל, רק ענין הנהגה ויושר בעלמא שיהא הבן אצל אמו, אבל י"ל דכוונתו דמשמע שהכריע בן שלמה לענין כל הדינים, ואף ירושת האם ושאר נפק"מ לדיני ממונות.

וידוע מה שהיה **המצוי** (בימות יז:) **ביאור נפלא**, בהא דרצתה שיגורו הבן, שהוא דבר חמוה מה רצתה להרויח בריצתה זו, ולמה לא הסכימה לדברי הראשונה שיתרה לו הילד, וכתב שאמרו בהגדה שהיו ב' הנשים - כלה וחמותה, ומת כל הכלה ואח"כ מת אביו וממילא זקוקה ליבום, וזקוקה לתינוך שנוגד כעת לכה"פ י"ג שנה, וטענה שהחי הוא בנה ואינה זקוקה ליבום, וכשאמר שלמה לגזור הילד - שמחה, שעיי"ז נמי תיפטר מיבום, ולא ישאר אח לכלעה ולא חוקק לו, ע"י"ש. ולפי"ז מובן הדין שהיה כש שהיה בהלכות יבום. (ומ"מ אינם נחשבות בעלי דינים, רק הנידון מצד טענת ברי חאסידים, ע"י רא"ש נחשבות פ"ב סי' כ"ט ואכמ"ל). וכונתו לכאורה למשאחז"ל קהלת רבה פ"י, דהני ב' נשים פלוגי אמוראי **אי הוי זנות מות או רוחות, או יבמות**, ופירושו הוא למ"ד יבמות.

ובעיקר הדבר דמבורא ברלב"ג ובמא"י שהאמת היתה כהחובבת, ע"י במלבי"ם שליטתו **האמת היתה עם הנחבצת**, וסופרו ההחלפה היה שקר, וע"י מכות (כג:) **שיצאה בת קול "היא אמור"**, והרדב"ז (ח"ג סי' תרל"ד) שדן במה שמלך על בת קול, וע"י תוס' יו"כ (יומא עה.), ויש לפלפל לפמש"ג, ואכמ"ל.

רשימות הסדרים וההפטרות של בני מערבא - פרשת מקץ

הסדרה האשונה - "ויהי מקץ שנתיים". וההפטרות במדרש אגדת בראשית "ויהי בשנת שתיים ללריש" (חגי ב'), והאריך שם לפרש שכל מה שארע ליוסף אירע לציון, וכשם שיוסף נגאל לשנתים כן ציון בשנת שתיים ללריש, (ולכאורה הכוונה ב' שנים לאחר תחילת הגאולה).

ובכת"י וההפטרות "ויהי כאשר חלום הרעב והנה וגו'" (ישעיהו כ"ט ח'-י"ד) ומוספין יח-י"ט, וי"א פסוק כ"ג, ויש קוראים ברצף עד פסוק י"ט). והוי מעין "ופרעה חולם והנה וגו'".

הסדרה השנייה - בכת"י "ונמצא כוה אים אשר רוח אלקים בו". וההפטרות "ונחה עליו רוח ה' וגו'" (ישעיהו י"א ב'-ה), וי"א עד פסוק ט"ז, וי"א עד פסוק ט' ומוספין מפרק א"ב ו', ויש מתחילין מפסוק א' עד ט"ז).

הסדרה השלישית - במדרש אגדת בראשית - "וירא יעקב כי יש שבר במצרים". וההפטרות "ותאמר ציון עובני ה'" (ישעיהו מ"ט י"ד), ומפרש שם דאמרה ציון שלכל הצרות והגלויות ניתן קצבה, ויוסף גלה מאביו רק כ"ב שנה, ואלו ציון עברה הרבה זמנים וכביכול נשכחה.

הסדרה השלישית - בכת"י - "ויאמר אליהם יוסף וגו' את האלקים אני ירא". וההפטרות "מי בכס ירא ה'" (ישעיהו ג' י"ג), וי"א עד פסוק ו', וי"א עד פסוק י"א, וי"א עד פסוק ה' ומוספין ג' ב' ד'.

הסדרה הרביעית - יוא"ל שד' יתן לכם רחמים וגו'. ובמדרש אגדת בראשית משמע דההפטרות "שמעו דבר ה' בית יעקב" (ירמיה ב' ד'). ובכת"י "אתן לכם רחמים" (ירמיה מ"ב י"ב-כ'), ויש מתחילין מפסוק י' עד י"ב, וי"א עד פסוק י"ז ומוספין מ"ג י"ב).

לשנות הטענות שאינם עיקר ואינם מועילים להוציא משפט אמת, ועל כן צריך לשנות רק הטענות שהם עיקר לדין.

חכמת שלמה

בתרגום שני (למגילת אסתר - פ"א ב' - ע"פ תרגומו של הגרי"צ כהן זצ"ל), שלמה המלך הגדול אשר המליכו הקב"ה מקצה העולם ועד קצהו, טרם נולד בחרו בו ה' ממעי אמו, אהב אותו, גילה לו סודות עמוקים, נתן לו חכמה ודעת ובינת לב, עד שלא היה כמורו מימי בראשית, כאשר היה מסתכל בבעלי הדין שהיו באים להתדיין לפניו, לא יכלו להוציא מפייהם דברי כזב, כי הוא ידע להבחין בין זכאי לחייב. וכי"כ מהר"י קרא (בהפטרות ג' כ"ח), וכיון שראו כך ויראו מפני המלך, שכל איש שיהיה לו ריב ומשפט לבוא אל המלך, ירא לדבר לפניו דבר שקר שלא יתפס מתוך דבריו.

ולכאורה מכאן יש להוכיח כהטעם של הר"י מלוניל והרד"ק, שצריך לשנות טענותיהם כדי שלא יהא לבם נוקפם, דלפי הכנה"ג והבי"ח שבהוצאת הדין בפה מועיל להוציא משפט אמת, הרי שלמה המלך כשהסתכל בפני הבעלי דין - ידע להבחין בין זכאי לחייב, ואפילו לא היה צריך לשמוע טענותיהן, וכל שכן שלא היה צריך לשנות טענותיהן כדי שיוציא משפט אמת, ועל כרחך מה שאמר "זאת אומרת זה בני החי ובנך המת, וזאת אומרת לא כי בנך המת ובני החי" הוא רק כדי שלא יחדשו בו ולא יהא לבם נוקפם, שמא שכח או לא הבין טענותיהם כראוי.

ואף שהיה מקום לומר שלאחר שנתפרסם חכמתו של שלמה, לא היה צריך לשנות טענות הבעלי דין כלל, שלא היו חושדין בו שישכח טענותיהם, מ"מ כשאבו לפניו "שתיים נשים זונות", עדיין לא יצא טבעו בעולם, דרק לאחר מכן נודע חכמתו בעולם, וכדכתיב (בהפטרות - ג' כ"ח) "וישמעו כל ישראל את המשפט אשר שפט המלך, ויראו מפני המלך כי ראו כי חכמת אלקים בקרבו לעשות משפטי", ופי' המלבי"ם "כי חכמת אלקים בקרבו" לדעת אשכנזי הבעלי דינים. ונמצא שבעת שבאו לפניו הבין דבריהם כראוי.

אולם כתב הפרישה, שהמנהג כיום הוא לשנות הטענות רק קודם פסק הדין, ושכן משמע משלמה המלך ששינה הטענות קודם גמר הדין, (וכתב דאין משם ראייה גמורה, דהתם טענות בעלי דין וצ"ל והשגות דבריהם והפסק - הכל היה בעוד שעמדו לפני שלמה, ולא ראו בעלי הדין מלפניו כלל).

והדרישה (סי' ק"י) הוכיח כהמנהג היום, מהא דהר"י (סנהדרין ח:) והרא"ש (סנהדרין פרק ג' סי' ל"ב) הביאו דן דינא דצריך הדין טענותיהם - בתר מתניי דקדתי נושאין ונותנין בדבר, ומוכח שרק אז צריך שישנו טענותיהם.

והיה מקום לומר שמה שחלקו מתי ישנו את טענות בעלי הדין, תלוי בטעם הדבר, שאם צריך לשנות טענותיהם להוציא החשד מלב בעלי הדין - צריך לשנות טענותיהם מיד, שלא יעלה על לב הבעלי הדין שבעת המשא ומתן לא הבינו דבריהם כראוי, ולפי הטעם שבהוצאת הטענות בפני מועיל להוציא משפט אמת - "י"ל שעדיף לשמוך שינון טענותיהם להוצאת האלקים פסקו, כדו שיתעללו לו בעת פסק הדין.

אולם האורים ותומים (סי' ק"י) כתב שמה שנהגו בב"ד של שלשה לשנות הטענות רק קודם גמר הדין, לפי שבאמת אין חשש שישכחו את טענותיהם של בעלי הדין, לפי שכל א' מהדיינים יזכיר לחבירו את טענותיהם, ורק נהגו כן משום חשד הבעל דין, ולזה סגי שישמע הזכרת הטענות קודם אמירת פסק הדין, ואז יתברר למפרע שידעו הדיינים טענותיהם אף קודם גמר הדין, דבב"ד של שלשה ליכא חשש שישכחו בעת המשא ומתן ושוב יזכרו קודם פסק הדין.

לשנות הטענות שאין בהם תועלת לדין

כתב בשו"ת הרדב"ז (ח"ג סי' א' נ"ט), למדנו שצריך הדין לשנות כל הטענות, אע"פ שיש בה דברים שלא לצורך, שהרי לא היו באות לדון אלא על החי ולא על המת, ואין צורך שיאמר "זאת אומרת זה בני החי ובנך המת וכו'", אלא הטעם כמו שביארנו שצריך לשנות את טענות בעלי הדין, וטעמא דמילתא שלא יאמר הבעל דין אילו היה הדיין מבין טענותי לא היה דן כן, והוא הטעם לכל הטענות, דאע"פ שאינו עיקר לענין הדין - חושבן הבעל דין לעיקר, ולפיכך צריך הדין לשנותם.

ולכאורה דוקא לפי הטעם שישכחו את טענותיהם - צריך לשנות אף הדברים שאינם עיקר, וכדי שלא יהא לב הבעלי דינים נוקפם שלא הבינו טענותיהם כראוי, אולם לפי הטעם שבהוצאת הטענות בפניהם מועיל להוציא משפט אמת, אין מקום

לזכות הרב חיים ב"ר אלעזר שליט"א	לענין מורן רבי חיים לוי בן ר' יצחק אלתר הלוי שמואל ב"ר זקוקי - נלביע ג' שנת תשס"ט התק"ל - זקוקי - נלביע ג' שנת תשס"ט	תובנות הנצחות, ולקבלת הגלוין ניתן לפנות: besod567@gmail.com 058-3295299
------------------------------------	---	--